

Prameny mezinárodního práva

- čl. 38 **Statutu Mezinárodního soudního dvora**: „Dvůr rozhoduje podle MP.“
- Bere za podklad:
 - **1. mezinárodní smlouvy**
 - **2. mezinárodní zvyklosti přijaté za právo (= mezinárodní obyčej)**
 - **3. obecné zásady právní**
 - **4. soudní rozhodnutí**
 - **5. nauku nejkvalifikovanějších znalců**

Teritoriální dosah norem MP – **obecné mezinárodní právo**

- **obecné MP** – lze se dovolávat vůči všem státům (celé mezinárodní společenství) (**jen obyčej**) (nesprávně: „platí pro všechny státy“)
- - dispozitivní pravidla lze derogovat
- - pravidlo lze soustavně výslovně odmítat při jeho vzniku nebo při první příležitosti po vzniku – nikoli až když již platí)
- - stát, který neměl a nemá příležitost k jeho aplikaci, není „odmítajícím“
- tedy: pravidla OMP se lze vůči všem státům dovolávat, ale kterýkoli z nich může prokázat, že vázán není, že je včas odmítl (vyvratitelná domněnka vázanosti)
- prokazování „obecnosti“: objektivní i subjektivní prvek obyčeje

Teritoriální dosah norem mezinárodního práva - 2

- **partikulární MP** – zavazuje jen část (skupinu) států (obyčej i smlouva)
- **regionální** = zvláštní případ partikulárního
- **univerzální** – mezinárodní smlouva určená potencionálně celému mezinárodnímu společenství („nemůže být obecná“)
- **jakákoli mezinárodní smlouva zavazuje jen individuálně určené strany**

Mezinárodní obyčej

Vznik a základy mezinárodního obyčeje

- dynamické a statické pojetí
- proces vzniku neupraven
- živelný a spontánní, nekonsensuální
- dva prvky obyčeje:
 - 1. materiální (objektivní)
 - 2. subjektivní

Definice obyčeje

- 2 prvky mezinárodního obyčeje
 - materiální (objektivní) = obecná dlouhodobá praxe (*usus longaevus*)
 - „psychologický“ (subjektivní) = *opinio juris sive necessitatis* (přesvědčení o právní závaznosti)
- je-li jen první: mezinárodní zdvořilost (diplomatický protokol)

1. Materiální (objektivní) prvek

- kvalifikovaná praxe států (opakovaná, dlouhodobá, stejnorodá) **USUS LONGAEVUS** – délka?
 - **důkazy praxe států:**
 - mezinárodní smlouvy a jednání o nich
 - praxe mezinárodních organizací
 - rezoluce VS OSN
 - politická prohlášení představitelů států
 - dvoustranná praxe
 - diplomatická korespondence
 - judikatura soudů národních i mezinárodních
 - prohlášení v parlamentech
 - » *větší mocenská váha velmocí*
 - » *velmi zainteresované státy (moře)*

2. Subjektivní prvek

- **OPINIO IURIS SIVE NECESSITATIS**
(přesvědčení států o právní závaznosti)
- *dodržování i když nevýhodné*
- důkazy opinio iuris:
 - dvoustranné smlouvy
 - rezoluce VS a RB OSN
 - mezinárodní konference, jednání, výroky

Vznik mezinárodního obyčeje

- Jak to poznat:
- - je třeba pozitivního aktu nebo stačí „abstinence“, není-li příležitost - ?
- - vyjádření všech nebo reprezentativního vzorku - ?
- - co porušování? Je to důkaz o odmítání obyčeje?

Dynamický charakter obyčeje (vznik a zánik)

- nepřímo se podílejí všechny státy (mnohé zcela pasivně)
- platí i pro nově vzniklé státy (mohou odmítnout)
- výslovný nesouhlas s obyčejem: nevztahuje se na odmítající stát, ale existuje (pro ostatní)
- rychlost: tam kde mezinárodní smlouva neprůchodná
- **tacitum pactum? ne – musel by být souhlas všech států – zde není souhlas konkrétních států**

Závěry

- Přesto obtíže s jeho identifikací - obyčej existuje a je to **jediný pramen obecného mezinárodního práva.**
- Vztah ke kodifikačním úmluvám: v pozadí vždy zůstává obyčej
- I u statutů mezinárodních trestních tribunálů – soudci se odvolávají i na obyčeje

Teorie závaznosti obyčeje

- s dvěma prvky všeobecný souhlas, liší se pojetí opinio iuris (z čeho vyplývá závaznost)
- **voluntaristický směr** – vůle, tacitum pactum, konsensuální teorie
- **objektivistický směr** – samovolnost - společenská potřeba, mnohé státy se nevyjádří (pěšina) – živelnost, obecná praxe, od kdy?
- **klasický x moderní obyčej**: coutume sage, sauvage

Nové tendence při vzniku nových obyčejů

- *nejprve ustálená praxe, pak teprve opinio iuris*
- **coutume sage** = klasický obyčej výsledkem dlouhodobého chování států
- **coutume sauvage** = spontánní – rychlá potřeba pravidel (rezoluce mezinárodních organizací) (ale pochybnosti o individuálním opinio iuris)
- obecný obyčej: nesporné přijetí všemi kromě odmítajících

Coutume sauvage

- *Napřed opinio iuris, až pak ustálená praxe (tj. naopak než u běžného obyčeje)*
- **Tři nové faktory v současnosti, které mohou vést k vzniku nových obyčejů:**

- vznik množství nových států
- institucionalizace MP
- změny v působení MP (zejm. regionálního)

Dvě změny:

- *urychlení obyčejotvorného procesu*
- *rostoucí role mezinárodních organizací a mezinárodních soudů – „legislativní funkce“*

Mezinárodní smlouva jako pramen MPV

Pojmové znaky mezinárodní smlouvy

- **1. souhlasný projev vůle (dohoda)**
 - strany, forma
- **2. mezi subjekty mezinárodního práva**
 - vyloučeny: nestátní útvary, obchodní společnosti, orgány nejednající jménem státu
- **3. řídí se mezinárodním právem**
- **4. zamýšlené právní účinky**
 - deklarace, gentleman`s agreement (Irsko)

Funkce mezinárodní smlouvy

- 1. Upravit určitý konkrétní vztah mezi smluvními státy – stanovit „**subjektivní**“ práva a povinnosti (jako občanskoprávní kontrakt) (kontraktuální)
- 2. Vytvořit **objektivní právo**, tedy právní pravidla závazná pro smluvní státy (právotvorné)

Funkce mezinárodní smlouvy

- ad 1. Mezinárodní smlouvy **kontraktuální**
 - úprava konkrétní otázky – regulace konkrétních právních vztahů
 - ve vnitrostátním právu nejde o pramen práva
 - příklady:
 - o zamezení dvojího zdanění
 - o zamezení dvojího občanství
 - o vzájemné vízové povinnosti
 - o spolupráci v různých oblastech
 - o státních hranicích
 - téměř všechny dvoustranné smlouvy jsou kontraktuální
 - mnohostranné smlouvy také často kontraktuální
 - historicky nejprve smlouvy kontraktuální

Funkce mezinárodní smlouvy

- ad 2. Mezinárodní smlouvy **právotvorné**
 - vytvářejí právní pravidla, která mají být trvale aplikována smluvními státy, tedy objektivní právo
 - příklady (některé mnohostranné smlouvy):
 - kodifikační úmluvy
 - úmluvy o lidských právech
 - úmluvy stanovící režim mezinárodního obchodu
 - unifikační úmluvy
 - výjimečně dvoustranné smlouvy: o právní pomoci

Označení mezinárodních smluv

- úmluva, smlouva, charta, dohoda, protokol, ujednání, statut
- žádný vliv na právní povahu (závaznost)
- označení někdy naznačuje charakter smlouvy
- označení v EU: atypická specifika

Struktura mezinárodní smlouvy

- **1. Preambule** – cíl a účel smlouvy, relevantní pro interpretaci (nepovinná)
- **2. Meritorní text**
- **3. Závěrečná ustanovení** (protokolární články)
= právní život smlouvy
- **4. Přílohy**
 - protokoly
 - prohlášení
 - právní povaha: stanovená smlouvou (protokoly jsou zpravidla nedílnou součástí s odlišným schvalovacím režimem)

1. Mezinárodní právo MS

- mezinárodní obyčej
- Vídeňská úmluva o smluvním právu (smlouvy mezi státy – 1969) (pro ČR platnost od 1987)
- obdobná úmluva (smlouvy mezinárodních organizací – 1986) – nevstoupila v platnost

2. Vnitrostátní právo

- Ústava ČR
- rozhodnutí prezidenta republiky č. 144/1993 Sb.
- usnesení vlády ČR
- chybí prováděcí zákon k Ústavě

Etapy vzniku platné mezinárodní smlouvy

- 1. Sjednání textu smlouvy
- 2. Schválení a autentifikace textu smlouvy
- 3. Souhlas se smlouvou vnitrostátní a
- 4. mezinárodní (vznik mezinárodního závazku)
- 5. Vstup smlouvy v platnost

SJEDNÁNÍ TEXTU SMLOUVY

DVOUSTRANNÉ:

- **návrh** vypracuje jedna ze stran
- sondáž a expertní **jednání** (vyjednávání)
- **přijetí** (parafování, podpis, podpis ad referendum)

MNOHOSTRANNÉ:

- **návrh** připraví mezinárodní organizace
- expertní **jednání** (vyjednávání)
- **přijetí** na diplomatické konferenci (hlasování)

AUTENTIFIKACE TEXTU

- DVOUSTRANNÉ:

- většinou splývá s přijetím (**podpis**, podpis ad referendum)

- MNOHOSTRANNÉ:

- **podpis**, podpis ad referendum
závěrečného aktu
konference,
obsahujícího text
smlouvy

TEXT SMLOUVY SCHVÁLEN A AUTENTIFIKOVÁN

Schvalování smluv v ČR

- Kategorizace smluv pro schvalování podle čl. 49 Ústavy ČR a rozhodnutí prezidenta č. 144/93 Sb.
- 1. PREZIDENTSKÉ
- 2. VLÁDNÍ
- 3. RESORTNÍ

Vyjádření definitivního souhlasu se smlouvou navenek

(většinou stanoví sama smlouva)

- na základě takto vyjádřeného souhlasu smlouva může vstoupit v platnost
- **podpis** – typický pro smlouvy vládní a resortní
- **výměna nót** o vnitrostátním schválení – dtto
- „schválení“ (vládní smlouva, výměna listin – neobvyklé)
- **ratifikace** (výměna nebo uložení listin)
- **přístup** (totéž)

Srovnání schválení smlouvy uvnitř a navenek

UVNITŘ

- v l á d n í
 - schválení vládou
(usnesení vlády)
- p r e z i d e n t s k é
kromě toho:
 - usnesení obou komor
Parlamentu
 - prezident: podpis
ratifikační (přístupové)
listiny

NAVENEK

- v l á d n í
 - podpis, výměna nót
- p r e z i d e n t s k é
kromě toho:
 - výměna (uložení)
ratifikační listiny, listiny
o přístupu

Vstup smlouvy v platnost: vlastní ustanovení

- Definitivní souhlas státu byl vyjádřen
- možnosti:
 - ihned úkonem (např. dnem podpisu)
 - za určitou dobu od úkonu (legisvakance)
 - mohou být stanoveny další podmínky

Objektivní a subjektivní vstup v platnost mnohostranné smlouvy

- **Objektivní platnost smlouvy jako takové:**
 - splnění všech podmínek pro vstup v platnost
 - ratifikace (přístup) ze strany vyžadovaného minimálního počtu smluvních stran
 - uplynutí legisvakance
- **Subjektivní platnost pro konkrétní stát:**
 - ratifikace (přístup) daného státu
 - uplynutí legisvakance
 - splnění podmínky minimálního počtu smluvních stran (objektivní platnost)
- **Objektivní platnost je předpokladem platnosti subjektivní**
- + eventuální souhlas ostatních smluvních států

Výhrady k mezinárodním smlouvám

Pojem výhrady obecně

Výhradou rozumíme

- *jednostranné prohlášení státu*
- *směřující k vyloučení závaznosti určitých ustanovení smlouvy pro tento stát,*
- *tedy ke změně právních následků těchto ustanovení.*

- *smysl výhrady, četnost*
- *kompatibilita výhrady s předmětem a cílem smlouvy*

Pojem výhrady ve Vídeňské úmluvě

- *jednostranné prohlášení*
- *jakkoliv formulované nebo označené,*
- *učiněné státem při podpisu, ratifikaci, přijetí nebo schválení smlouvy, nebo při přístupu k ní,*
- *jímž se zamýšlí vyloučit nebo pozměnit právní účinek určitých ustanovení smlouvy při jejich použití vůči tomuto státu.*

Učinění výhrady

- jen při podpisu, ratifikaci a jiných podobných **úkonech**, jimiž je vyjadřován definitivní souhlas státu se smlouvou
- výhradu **nelze učinit dodatečně**, tedy poté, co byl tento souhlas vyjádřen
- obligatorní je **písemná forma** výhrady, kterou je třeba notifikovat ostatním smluvním stranám

Přípustnost výhrady

- rozlišují se výhrady smlouvou
- **výslovně zakázané,**
- **výlučně dovolené,**
- **výslovně dovolené (předvídané) a**
- **ostatní.**
- Kromě toho není dovoleno učinit výhradu, která by byla **neslučitelná s předmětem a účelem smlouvy.**

Přijetí výhrady

- **Ostatní výhrady (tedy smlouvou nezmiňované) musí být zásadně přijaty jinými smluvními státy.**
- Ty mají možnost výhradu přijmout nebo k ní **uplatnit námitku**. Je-li výhrada jiným smluvním státem **přijata**, stávají se oba ve vzájemné relaci stranami smlouvy ve znění výhrady.
- **Nevznese-li smluvní stát námitku k výhradě do dvanácti měsíců od její notifikace, má se za to, že ji přijal.**
- **Námitka** proti výhradě vznesená smluvním státem **nebrání tomu, aby smlouva mezi oběma vstoupila v platnost, ledaže by namítající stát jasně vyjádřil opačný úmysl.**
- **Výhrada musí být přijata alespoň jedním dalším smluvním státem**, aby byl účinný úkon vyjadřující souhlas být vázán smlouvou ze strany státu činícího přitom tuto výhradu.

Přijetí výhrady a námitka

- Výhrada platná **ve vztahu k jinému smluvnímu státu mění pro oba státy ustanovení smlouvy podle obsahu výhrady.** Tato výhrada nemá právní účinky pro jiné smluvní státy v jejich vzájemných vztazích.
- Jestliže stát, který vznesl námitku k výhradě, **se nevyslovil proti vstupu smlouvy v platnost** mezi ním a státem, který učinil výhradu, **ustanovení, proti němuž výhrada směřuje, se mezi oběma státy v rozsahu výhrady nepoužijí.**

Odvolání výhrad a námitek

- Výhrady, jakož i námítky k výhradám lze **kdykoli odvolat**, a to jednostranným aktem a vždy písemně.

Prohlášení

- Někdy státy činí při podpisu nebo ratifikaci smlouvy ***prohlášení***.
- Prohlášení, která vyhovují definici výhrady, jsou vlastně **výhradami**.
- Naproti tomu **prohlášení, která nezamýšlejí pozměnit právní účinky smlouvy vůči státu, výhradami nejsou.**
- Prohlášení se mohou týkat výkladu smlouvy (***tzv. interpretační prohlášení***).